

■ **recensió**

REVISTA D'HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA CATALANA,
Números 7/8, 2014 | Print ISSN 2014-1572 / Online ISSN 2014-1564
P. 159-162
<http://revistes.iec.cat/index.php/JOCIH>

scar Horta, *La filosofia moral de J. Ferrater Mora* Documenta Universitària, Girona, 2008

Begoña Román Maestre

Facultat de Filosofia (Universitat de Barcelona)
broman@ub.edu

Una bona manera de retre homenatge a Josep Ferrater Mora en el centenari del seu naixement és recordar una de les parts menys conegudes i divulgades del seu pensament. Precisament, això és el que fa el llibre que ara comentem. El llibre d'Horta desplega una acurada anàlisi de la filosofia moral de Ferrater i contribueix al coneixement de la seva obra i a saber-la jutjar en les seves originals contribucions en l'àmbit de l'ètica aplicada. Així mateix, el llibre pot ajudar a familiaritzar-nos amb els temes centrals de la filosofia moral contemporània.

No només intenta explicar quins són els plantejaments i propostes ferraterianes, sinó que relaciona el pensament de Ferrater amb el dels seus contemporanis (Foot, Anscombe, Harsanyi, Rawls, Singer), tot i explicitant alguna peculiaritat, sovint heterodoxa, que el distingeix. A més, no es limita a explicar els textos de Ferrater, sinó que, anant més enllà, prova d'esbrinar quina seria la posició de Ferrater en coherència amb la seva proposta filosòfica (quan no conclou amb la incertesa, després d'una exhaustiva anàlisi de possibilitats). En alguna ocasió, Horta també critica les incoherències, inexactituds o insuficiències argumentatives de Ferrater.

El llibre és rigorós i diàfan: l'autor sempre fa una anàlisi conceptual dels termes que hi són usats, com ara «realisme», «naturalisme», «subjectivisme» o «relativisme». I ho fa per tal que les etiquetes adherides al pensament de Ferrater Mora siguin compreses en el sentit adequat.

Horta valora especialment la filosofia compromesa amb el present, ja que les tres parts de l'assaig les conclou fent referència al fet que Ferrater Mora va practicar una filosofia «realista», no entesa com a «objectivisme», sinó en el sentit de «tocar de peus a terra» segons els problemes de la gent del seu temps. Ferrater va ser un dels pioners en dedicar-se a un àmbit, com és el de l'ètica aplicada, poc reconegut acadèmicament fins aleshores en aquesta pe-

nínsula. De fet, la seva dedicació contribuï a dotar-lo de prestigi —cosa que Horta li reconeix i li agraeix.

L'autor es basa fonamentalment en les dues obres que considera cabdals de la filosofia moral de Ferrater: *De la materia a la razón i Ética aplicada*. Divideix el llibre en tres parts: la primera, més llarga, perquè és el marc que dóna sentit i sistematicitat a la resta, és la dedicada a la metaètica; la segona, la dedica a l'ètica normativa i, la tercera, a l'ètica aplicada, en concret, a la consideració moral dels animals no humans.

En la metaètica Ferrater defensa que els fets morals són reals, però no en el sentit platònic de tenir un estatut separat i independent del món del fet: els fets morals, en l'ontologia monista de quatre nivells de Ferrater (físic, orgànic, social i cultural), són produccions culturals relatives als contextos que les produeixen. Proposa així un monisme emergentista que té implicacions morals: no hi ha fixisme, ni centre, no hi ha un lloc reservat privilegiadament a l'ésser humà, i aquest fa produccions culturals per adaptar-se i viure de la millor manera possible satisfent els seus interessos.

En l'ètica normativa Ferrater parteix de la teoria de l'acció a la manera aristotèlica, reconeixent els fins en vista dels quals es fan les coses. En la classificació dels fins reconeix que n'hi ha tres que anomena «supersuficients»: la vida, la igualtat i la llibertat. Però ací s'acaba tota la semblança amb Aristòtil, perquè el pensament de Ferrater no és metafísic, sinó que, en coherència amb la seva ontologia monista dels quatre nivells, considera que els fins són relatius als contextos històrics, són universals en la seva preferibilitat per a la majoria dels éssers amb interessos sobre la manera en què hauria de transcórrer la vida, però, al cap i a la fi, revisables. Per evitar confusions, és convenient anomenar-los «interessos» més que no pas «fins» o «preferències».

Horta introdueix precisions per a fer més coherent Ferrater, i demostra que, en realitat, els fins supersuficients, en realitat, són dos, perquè l'interès per la igualtat és de segon ordre. Arriba a mantenir que hauria estat encertat que Ferrater explicités que hi ha un interès a tenir vivències positives de plaer i esquivar les negatives de dolor: és des d'aquesta explicitació que s'entenen les precisions que sobre la vida i la llibertat fa Ferrater. Aquests interessos o fins supersuficients són mínims i permeten moltes maneres diferents de satisfer-los. La filosofia moral de Ferrater resulta tolerant, antidogmàtica i antiantropocèntrica, per això defensa la revisabilitat, sotmetre a crítica contínua els acords d'una societat, evitant qualsevol «cristal·lització de la moral». No hi ha naturalesa humana i tot és històric, canviant. De la mateixa manera que la igualtat no és només interhumana.

L'ètica normativa de Ferrater no és, però, relativista: hi ha deures, obligacions i justificacions, no tot val. Certament, no hi ha imperatius categòrics

extrínsecs a qualsevol època moral: tot procedeix per acords entre els grups socials. Ara bé, un cop establerts com a més convenients per a la vida, han de ser justificats. S'apropa així al constructivisme de Rawls: els principis de justícia es construeixen per contracte; però, a diferència de Rawls, no es proposen des de la ignorància, sinó des del millor coneixement de la realitat del moment; no és justícia universal, sinó vàlida per a aquella societat que així ho ha acordat i, a més, es procedeix sempre de baix a dalt.

Com que allò que és correcte o incorrecte es decideix a nivell grupal, no individualment, la filosofia moral ferrateriana no se centra en l'ètica personal, sinó en les socials i polítiques. Rebutja qualsevol objectivisme moral extrínsec, metafísic o natural, i ho fa també en contra de tot absolutisme: l'ésser humà és físic, orgànic, social i cultural, i les seves produccions morals també són, així, socials i culturals. Per això la motivació moral té arrels en la sociobiologia, perquè l'evolució filogenètica de la humanitat explica el perquè d'unes preferències per sobre d'altres.

En la tercera i darrera part, Horta comenta l'ètica aplicada, a la qual Ferrater va dedicar els darrers dotze anys de la seva vida, centrant-se en la qüestió de la consideració moral dels animals no humans. Tot i que Ferrater no va escriure cap llibre sobre la qüestió, aquesta fou central en el seu pensament, ja que va lligada al rebuig de l'antropocentrisme. Fent un recorregut per les dues obres principals objecte d'estudi, Horta demostra que Ferrater lliga massa la qüestió de la consideració moral dels animals no humans a l'ètica ambiental; només en el *Diccionario*, en introduir entrades molt concretes que només Ferrater podia haver pensat, pel tipus d'interessos filosòfics que tenia («especismo», «igualitarismo sintiente», «liberación animal», o el concepte ample i diferent dels drets), se separen ambdues temàtiques.

És en l'anàlisi d'aquestes entrades on es veu l'encertada crítica que Ferrater fa a l'antropocentrisme, en assimilar-lo a racisme i en parlar de drets dels animals no humans no com a drets universals i objectius, sinó com a protectors d'interessos, com ara el dret a viure lliure en benestar amb el seu entorn natural. En aquestes entrades es percep millor cap a on havia evolucionat el pensament de Ferrater: el criteri de l'interès a viure experiències positives de plaer i a evitar les negatives ha esdevingut cabdal, davant d'una barroera defensa leibniziana d'una ontologia pluralista de biodiversitat, o de l'enriquiment estètic humà fruit d'aquella biodiversitat. No hi ha jerarquia ontològica ni jerarquia moral; cap diferència substantiva, com a molt de grau, entre animals humans i no humans. Cap diferència central, tot i que Horta sí que s'atreveix a corregir Ferrater per a fer-li veure la seva insuficiència argumentativa, que depèn més del que admet el mateix Ferrater d'alguns plantejaments de P. Cohn en *Ética aplicada*, sobretot quan incorre en fal·làcia lògica en passar de la negació de l'antropocentrisme ontològic a la negació de l'antropocentrisme moral. Horta,

seguint Ferrater, ens proposa distingir entre agents morals responsables (només els humans, i no tots ho són) i individus amb interessos (també, per tant, amb drets, i dignes de consideració moral), i aquí estan tots els animals humans i no humans (un criteri més universalitzador i moralment més rellevant).